Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 1 ДЕКАБРЬ, 1988 ШУ. ★ № 143 (7646). ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК Пленума соцам

ПАЧЧАХЬАЛКХЕ ХЬАЛЪЯРА ДАЬКЪЕ ПОЛИТИЧЕСКИ РЕФОРМА ЧАКХЪЯККХАРА ДЕ ДЕЗАРЕХ

1. КПСС Центральни Комитето белгалдоаккх, дерригача халкъо уж дувцара итогаш теркал а еш, «СССР Конституце (Керттерча Закона) хувцамехен тIатохарехн» долча а «СССР халкъа депутаташ харжарах» долча а СССР Законий тоаяь проекташ политически система реформа хьалхарча этапа декхараштa, КПСС XIX Ерригсоюзни конференце решенешта жоп луш йолга. Уж тIаэцар советски общества демократизаци еча, биззача боараме Советий Iаьдал оттадеча, правовой социалистически паччахьалкхе хьалъеча наькъ тIа боккха гIа а хинна дIаоттаргда. Паччахьалкхен Iаьдала эггара лакхера викалалла органаш вIаштIехьйоахача структуран порядкан чухьа де лерхIача хувцамаша законодательни болх тоъал дика тоабара, паччахьалкхен гIулакхаш гуччахьа а демократически хьисапе а леладара, бе-бе дола общественни хьашташ теркал а деш, лоархIаме дешаш къоастадара конституционни кIийленаш хьаю, Iаьдалах шоашта долча гIулакха пайда эцаран авторитаризманен духьалара правовой гаранте чIоагIъю, Iаьдала эггара лакхерча эшелоно эюфективно а демократично а болх бара хьалаш хьаду.

Гражданаша, къахьегама коллективаша, общественни, Iилман, кхыча организацеша хьинаре дакъа а лоацаш, дерригача халкъо уж проекташ ювцаро политически системе де лерхIа хувцамаш дикка дукхагIболча советски наха хьаллоацилга хьахьекхар, берригача наьха общественни хьинар айденналга белгалдаьккхар. Проекташ ювцача хана паччахьалкхен вахара керттерча дешаех дукха предложенеш кхаьчар, уж кIоаргга Iомае еза, хIаьта дIахо беча законодательнии практически балха тIа пайда эца а беза царех.

КПСС Центральни Комитето хьаллоац дерригача халкъо уж ювцара итогегIа законопроекташта юкъехьош дола тIатохараши тоадераши, н. М. С. Горбачевна тIадулл аргIана йоацача цхьайттазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета шийтталагIча сессе де лерхIача политически хувцамий хьакъехьа доклад е.

2. Харжархой кортамукъача лоIама кIийлен тIа СССР халкъа депутатий Съезд кийчъелга вIаштIехьдаккхара хургдолча СССР халкъа депутатий хоржамий Iалаьмате боккха лоархIам белгалбоаккх КПСС Центральни Комитето. Миллионаш нах хьинареча политически процессана юкъеозара хьаеллаеннача тароех биззача боараме пайда эца беза. Керттера дош — ший харжархой викалал доаггIатера дош — шийй харжархой викалал доаггIача тайпара леладе а перестройка хьалашка халкъа хьашташ бахьан къовсам лоаттабе а могаргдола депутатски корпус хьаяр. ЛоархIаме да къаман, моттигера дараш санна, иштта халкъа юкъара хьашташ кхетадеш, хьадда граждански никъ лаьца паччахьалкхен гIулакхаш леладе ховш болча болхлошта, колхозхошта, интеллигенцена юкъера хьинар дола коммунисташ, комсомольцаш, парте боацараш депутаталла кандидаташта юкъе дукхагIа хилийтар.

Эшаш да хоржамий кампани кердача тайпара вIаштIехьъяккхар, хIанз хоржамаш хьалха хиннараштa тара ца хилар а мехка политически вахара кандидаташ реально яхье бовлилга юкъедоаладар а биззача боараме теркалдар. Кампани чакхъяла еза социалистически морала доазонашка, депутаталла хIара кандидата берригача харжархой сий дара а лархIара а кIийлен тIа, демократе культура караерзаяра бокъонца школа а хинна дIаотта еза из. Из дара хьнпаре новкъостал де декхарийла я дуккхача наха йола информаце средстваш.

3. Партийни организацей декхар — хоржамий процессана демократизаци яра ма хулла чIоагIагIа новкъостал дар. Эшаш да разнарядкайи заорганизованностеи практика хьадда дIаяккхар, лерг дилла наха хетарашкен цар дог-уйланген ладувгIар, чIоагтIа тешам болийталгеи масал гойташи гIулакх чакхдаккхар.

Союзни республикай Компартей ЦК-ша, КПСС крайкомашен обкомашен овлангара дениз тоабе беза агитационно - пропагандистки болх. Массе оагIорахьа а дика кхетаергъйолаш а дIайовзийта еза парте чура а арахьара а политика, перестройка лелам, этта хьал, чакхйоахача экономически а политически а реформай чулоацам хIара советски саго кIоаргга кхетаберг болаш. Эшаш да бакъдар дувцари цунна тIехьа хилари, ирача дешашта юстара ца дувлар, кхетам балара хьинареча формаех, цу юкъе дискуссеш а йолаш, хьаькъале пайда эцар. Айлуш йоагIа наьха политически инициатива тIатеIIа практически гIулакхашкахьа ерзае еза, духхьал юкъарча низашца, хIара балха моттиге дерригa хьинар дIададарца, ерригача участкашка новаторски а бехтокхаме а никъ лахарца мара хьалхашка этта общественни дегIаахара проблемаш къоастае йиш ца хилара уйла дIачIоагIъе еза наьха дегашка.

Эргалонаш хулача укх ханара коммунистий декхар — обществера шоай авангардни лоархIам тIа-тIа айбар, КПСС Уставагара хьадоагIа шоай лоIамагIа шоашта тIаиийца декхараш хьаькъале кхоачашдар, партийно-политически болх ма хулла чIоагIбар. Из дара аьттув бала беза КПСС областнойи краевойи организацей отчетно - хоржамий конференцеша.

КПСС ЦК комиссеша кийчъе еза СССР халкъа депутатий хоржамаш дарца дувзаденна КПСС хоржамашта хьалхара платформа, СССР паччахьалкхен Iаьдала эггара лакхерча органа балха хьатIайоагIача ерригача хан-юкъе оттаяь цун программа ювцара партеген советски халкъаген дола КПСС ЦК Кхайкарал.

4. Политически системана реформа яра хьалхарча этапа декхараш кхоачашделга цун хургдолча лостамашка: советски федераце хьалхашка этта проблемаш къоастаяра, моттигерча Iаьдалан кулгалдаран реорганизаци яра, биззача боараме судебно - правовой реформа чакхъяккхара тIаберзабаь болх чIоагIбарца цхьана леладе деза.

ДIахо йодача хана парторганизацеша беча балха юкъе лоархIаме моттиг дIалаца еза къамашта юкъерча гIулакхий даькъе долча, тайп - тайпарча къамнийн халкъийн ший тайпара хьашташ санна, хIаьта иштта Сийлахьбоккхача Октябра лоархIамегIдола карагIдаьннар — Советски Союза халкъий вежарашха доттагIал — лорадарен чIоагIдареи декхараш ма хулла диззагIа теркал дара тIадерзадаь долча партийни конференце де лерхIараш ккхоачашдаро. Цунца дувзаденна къаьстта лоархIаме ба СССР къаман-паччахьалкхен хьалъяра цхьайола конституционни нормаш ниисагIа къоастае таро лу кийчон болх. Из дIаболабара кIийле хила еза союзни республикайи автономни образованейи бокъонаш шеръяра, ССР Союзан республикаштен юкъерча гIулакхашта гармонизаци яра тIаберзабаь парте никъ. Цига цIенхаштта лелае еза социалистически федерализма конституционни принципаш, ерригa союзни республикаш цхьатарра бокъо йолаш хилар, уж малагIча къаман ба, аьнна, доацаш нах цхьатарра бокъо йолаш хилар.

Политбюрона, КПСС ЦК комиссешта тIадуллалда СССР-ерча къамашта юкъера гIулакхаш эргадаьха тоадара дешашта хетаяь КПСС ЦК Пленум кийчъелга хьинарегIа чакхдаккха, дерригача дешашка леpттIа хьажар, союзни, автономни республикай, автономни областнийи автономни округийи викалаш тIаболаш хилар теркал а деш.

Политически реформа чакхъяккхара дешашца бувзабеннача балха гIулакх иштта леладе, хIама массе оагIорахьара дувцара а дерригa хетараш теркалдара а, моллагIдола дош цхьана къостадара кIийлен тIа берригаш раьза хургбола решени кийчъе йиш хургйолаш. Укхаза моттиг яц сихбенна, цхьан оагIорахьара деча гIулакхашта, общественни уйла харцахьа ерзача гIулакхашта. КПСС ЦК Политбюрона, союзни республикай Компартей ЦК-ашта тIадилла деза перестройка идеяшта тIехьа общественни низаш кхотадара, цхьайолча республикашка ниислуш дола социальни политически кхохкадалар лохдара тIадерзадаь барт болаш тIанийцача де дезарий комплекс чакхъяккхар, КПСС ерригача организацей цу хьакъехьара гIулакхаш цаIаш долаш хилар вIаштIехьдаккхар.

КПСС ЦК Пленума соцам

«2005 ШЕРАГА КХАЧЧАЛЦА ЙОЛЧА ЮКЪА СССР ЭКОНОМИЧЕСКИИ СОЦИАЛЬНОИ ДЕГIАЙОАЛАЯРА КОНЦЕПЦЕ ПРОЕКТ КИЙЧЪЯРА БЕЧА БАЛХАХ

1. Теркаме эца «2005 шерага кхаччалца йолча хана СССР экономически социальнии дегIайоалаяра Концепце проект кийчъяра балхах» Н. И. Рыжкова яь доклад.

2. СССР Министрий Совета могадолда цуна кардинальни структурни эргалонаш яра, Iилма технически прогресс сихъяра, общества вахара ерригача оагIонашта шерра демократизаци яра хьалашка лерргIа экономически реформа кIоаргъяра кIийлен тIа экономика социальни оагIонгахьа ерзаярах йола КПСС XXVII съезда а XIX Ерригсоюзни партийни конференце а принципиальни решенеш керте лоацаш, концепце проекта тIара болх дIахо белга.

КПСС ЦК Пленума соцам

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТА КОМИССЕЙ ХЬАКЪЕХЬА

1. КПСС Центральни Комитета комиссеш укх составе чIоагIъе:

ПАРТИЙНИ СТРОИТЕЛЬСТВАИ КАДРОВИ ПОЛИТИКАИ ДЕШАЕХ ЙОЛА КОМИССИ

Г. П. Разумовский — комиссе председатель.

КОМИССЕ ЧЛЕНАШ

В. И. Болдин — КПСС ЦК член, КПСС ЦК Общи отдела заведующи.

И. С. Болдырев — КПСС ЦК член, КПСС Ставропольски крайкома хьалхара секретарь

З. И. Боровикова — КПСС ЦК членалла кандидат, Краснодарски края КПСС Курганински райкома хьалхара секретарь

А. Н. Герасимов — КПСС ЦК член, КПСС Ленинградски горкома хьалхара секретарь

В. В. Григорьев — КПСС ЦК членалла кандидат, Белоруссе Компарте Витебски обкома хьалхара секретарь

В. И. Зоркальцев — КПСС ЦК член, КПСС Томски обкома хьалхара секретарь

В. А. Ивашко — КПСС ЦК членалла кандидат, Украина Компарте Днепропетровски обкома хьалхара секретарь

М. А. Князюк — КПСС ЦК член, КПСС Ивановски обкома хьалхара секретарь

Н. Е. Кручина — КПСС ЦК член, КПСС ЦК делай управляющи

Ю. И. Лобов — КПСС ЦК членалла кандидат, Д. Ф. Устинова цIерагIча «Ижмаш» яхача производственни объединене парткома секретарь, Удмурдски АССР

В. Г. Ломоносов — КПСС ЦК член, ВЦСПС председатела заместитель

Н. И. Мальков — КПСС ЦК член, КПСС Читински обкома хьалхара секретарь

М. С. Мендыбаев — КПСС ЦК член, Казахстана Компарте ЦК шоллагIа секретарь

В. И. Мироненко — КПСС ЦК член, ВЛКСМ ЦК хьалхара секретарь

Б. В. Никольский — КПСС ЦК членалла кандидат, Грузе Компарте ЦК шоллагIа секретарь

С. А. Ниязов — КПСС ЦК член, Туркменистана Компарте ЦК хьалхара секретарь

Б. К. Пуго — КПСС ЦК член, КПСС ЦК партийни тIахьожама Комитета председатель

Е. З. Разумов — КПСС ЦК член, КПСС ЦК партийни строительстваи кадрови балхеи Отдела заведующе хьалхара заместитель

М. С. Смиртюков — КПСС ЦК член, СССР Министрий Совета делай управляющи

Л. Н. Спиридонов — КПСС ЦК членалла кандидат, «Правда» газета керттерча редактора хьалхара заместитель

ИДЕОЛОГИЧЕСКИ КОМИССИ

В. А. Медведев — комиссе председатель

КОМИССЕ ЧЛЕНАШ

А. Н. Аксенов — КПСС ЦК член, СССР Гостелерадио председатель

В. Г. Афанасьев — КПСС ЦК член, «Правда» газета керттера редактор

Л. К. Балыкова — КПСС Центральни ревизионни комиссе член, юкъерча школа хьехархо, Омски область

А. А. Беляев — КПСС Центральни ревизионни комиссе член, «Советская культура» яхача газета керттера редактор

З. А. Стульпинене — КПСС Центральни ревизионни комиссе член, «Линас» яхача Паневежски льняни производственни объединене ткахича, Литовски ССР

В. П. Тихомиров — КПСС ЦК член, Владимира Ильича цIерагIча Московски электромеханически завода токарь-расточник.

Г. И. Усманов — КПСС ЦК член, КПСС Татарски обкома хьалхара секретарь.

В. С. Шевченко — КПСС ЦК член, Украински ССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель

Я. Я. Вагрис — КПСС Центральни ревизионни комиссе член, Латве Компарте ЦК хьалхара секретарь

Н. В. Геллерт — КПСС ЦК член, совхоза механизатор, Целиноградски область, Казахски ССР

А. Т. Гончар — КПСС ЦК членалла кандидат, СССР йоазонхой Союза правлене секретарь

Ю. Н. Ельченко — КПСС ЦК член, Украина Компарте ЦК секретарь

В. Г. Захаров — КПСС ЦК член, СССР культура министр

Т. Г. Иванова — КПСС ЦК членалла кандидат, РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместитель

А. С. Капто — КПСС ЦК член, КПСС ЦК Идеологически отдела заведующи

Ю. С. Карабасов — КПСС ЦК членалла кандидат, КПСС Московски горкома секретарь

В. В. Карпов — КПСС ЦК член, СССР йоазонхой Союза правлене хьалхара секретарь

В. А. Купцов — КПСС ЦК член, КПСС Вологодски обкома хьалхара секретарь

Г. И. Марчук — КПСС ЦК член, СССР Iилмай Академе президент

М. Ф. Ненашев — КПСС ЦК членалла кандидат, СССР Госкомиздата председатель

Д. И. Патиашвили — КПСС ЦК член, Грузе Компарте ЦК хьалхара секретарь

Г. Л. Смирнов — КПСС ЦК членалла кандидат, КПСС ЦК-арча марксизма-ленинизма Института директор

С. П. Ткачев — КПСС Центральни ревизионни комиссе член, СССР художествай Академе действительни член

М. А. Ульянов — КПСС Центральни ревизионни комиссе член, РСФСР театральни деятелий Союза правлене председатель

(Инстедоалар 2-ча оагIо тIа).

ЦХЬАЙТТАЗЛАГIА ХЕРЖАЧА СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА АРГIАНА ЙОАЦАЧА ШИЙТТАЛАГIЧА СЕССЕ

29 ноябре Iуйрийна 10 сахьат даьлча Йоккхача Кремлевски двореце ший болх дIаболабир цхьайттазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета аргIана йоацача шийтталагIча сессе. Из хьайийллар Союза Советеи Къамий Советеи цхьана заседани а еш.

ТIоараш а тохаш депутаташен хьаьшашен тIаийцар новкъостий **М. С. Горбачев, В. И. Воротников, Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, В. А. Медведев, В. П. Никонов, Н. И. Рыжков, Н. Н. Слюньков, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, В. В. Щербицкий, А. Н. Яковлев, А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Ю. Д. Маслюков, Г. П. Разумовский, Ю. Ф. Соловьев, Н. В. Талызин, Д. Т. Язов, О. Д. Бакланов.**

Заседани хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета председатела **А. Э. Восса.**

Берригаш раьза а болаш чIоагIъю СССР Лакхехьарча Совета Президиума предложенегIа оттаяь а Союза Советеи Къамий Советеи старейшинай советаша могаяь а йола сессе ден повесткеи, хIаьта иштта цун балха порядоки. Дувца оттадаьд ер дешаш:

1. Паччахьалкхе хьаяра даькъе политически реформа чакхъяккхара де дезарех.
2. СССР халкъа депутаташ харжарах.

Дешаш дувцийта оттадаьд КПСС Центральни Комитетои СССР Лакхехьарча Совета Президиумои.

Паччахьалкхе хьаяра даькъе политически реформа чакхъяккхара де дезарех доклад е дош делар КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела **М. С. Горбачевна.** Докладага чIоагIа теркам тIабахийта ла а дийгIар дIаьхдаь тIоараш а тохаш из тIа а ийцар.

Эггара хьалха пренешка къамаьл дир Украински ССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела депутата **В. С. Шевченкос.** Цо предложени елар СССР Лакхехьарча Совета палатай комиссеша юкъедихьа тоадараши хувцамаши а тIехьа СССР Законий проекташ тIаэца аьнна.

Ювцаш йола проекташ тIаэцар, белгалдаьккхар депутата, — из алхха советски общества демократизаци яра наькъагIа хьалхара гIа баккхар мара дац. Амма из вай де деза тахан, сихха. Оратора харцахьа лаьрхIар уж лоархIаме законопроекташ тIаэцара духьалбарий уйлаш.

Белоруссе Компарте Гомельски обкома хьалхарча секретара депутата **А. С. Камай** белгалдаьккхар, СССР Конституцена де деза яха хувцамаши тIатохараши союзни республикашта юкъерчен къамашта юкъерчен отношеней сферана юкъарчал доацаш доагIаш хилар. Бокъонца долаш дар укх тайпара да, дуккхача проблемай ирал укхаза мел лац, цхьайолча моттигашка, хала хете а, айлу. Из хьахул политически культура вIаштIехьйоаккхача дIаяхача хана а хIанз а кхоачамбоацараш хиларах.

Ораторо тIахьийхар вайна эггара дезагIдолчоа — дерригача халкъий вай исторически союзан доттагIленнеи тIакховда гIертараштa хьинаре а бехктокхаме лоархIаш а духьала латта дезаш хилара.

С. Орджоникидзе цIерагIча Балтийски завода токарь-карусельщика депутата **И. И. Жирнова** предложени оттайир лоархIамегIа долча дешашта хувцамаши тIатохараши а деш шаккъа закон сессе тIаэца, аьнна.

Эггара чIоагIагIа йийцай ленинградхоша общественни организацешкара депутаташ харжарах йола предложенеш. КIезига яцар замечанеш Iаьдала лакхера органаш вIашагIъйохкара хьакъехьа а.

ДIахо ше къамаьл деш депутата йийцар территори дегIайоалаяра Советий лоархIам лакхбара проблемаш.

Узбекистана Компарте ЦК хьалхарча секретара депутата **Р. Н. Нишанова,** Союзни республика къамашта юкъерча отношеней проблемана анализ еш, белгалдаьккхар, дуккха къамаш, народносташ, группаш цхьана яхаш, быт а къахьегам а цхьана болаш, культураш, традиценаш вIашагIкхеташ а вIаший йIаьхегIа еш а хиларо регион социально-экономически политически йиза дегIаяра эггара дикагIа дола хьалаш хьадеш хилар. Регионалъни хозрасчета хьакъехьара дош, депутата хетачогIа, дика уйла яь а доггIача бесса а къоастаде деза. хIара хьадда йолча хана алхха моттигерча хинна ца Iеш, эггара хьалха — паччахьалкхен юкъарча а хьашташка хьежжа.

Москвичий цIерагIа законопроекташ хьал а лоацаш, Московски производственни объединене генеральни конструктора депутата **В. П. Ефремова** теркам тIабахийтар Советски обществана политически реформа яра дIахо йодача ханарча итапашка теркал де дезаш долча цхьадолча дешашта. ЦIенхаштта тахка еза, харжархошта хетачогIа, депутаташ юкъарчал доацаш харжара йолча общесоюзни общественни организацей бокъон хьакъехьара предложени. Москвичашта хетачогIа, конституционни тIахьожама Комитета яла еза реальни полномочеш, акташ хувцара йолча бокъонга кхаччалца, нагахьа санна уж СССР Конституцена духьала яле.

Ювцаш йолча законопроектай положенеша, белгалдаьккхар Азербайджански ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела депутата **С. Б. Татлиева,** ерригача союзни республикай суверенни хьашташ теркалдеш хилар. Республика къахьегамхоша бIарчча хьайийцача хьаллаьцай политически реформа позици. Теркал ца еш йисаяц Эстоне тIаийца решенеш а. ДукхагIбараша уж шоаш мога ца еш хилар хьахьекхад. ХIара республика, дагадохийтар оратора, ерригача обществана хьалхашка декхарийла я. Къаьстта чIоагIа теркам тIабахийта беза, аьлар депутата, националистически хьисапера политически экстремизм санна дола тохкамах чакхдаьнна реакце герз дийнде лерхIа антиперестроечни низаш пайда эца гIертача процессашта. Нагорни Карабахера событеш дегIаяхкаро областной санна йолча моттигерча Советий звенон компетенце проблема оттаяьй.

Цу тIехь Союза Советеи Къамий Советеи цхьана яь заседани чакхъяьлар.

* * *

Союза Совета председатела **Ю. Н. Христораднова** председателал а деш цхьана хиннача шоллагIча заседане къамаьлаш дир Казахстана Компарте ЦК хьалхарча секретара депутата **Г. В. Колбина,** Советски кхалнаьха комитета председатела депутата **З. П. Пуховас,** Ульяновски областa «Борец за мир» яхача колхоза председатела депутата **А. Н. Фадеева,** Литовски ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела депутата **В. С. Астраускаса,** ВЛКСМ ЦК хьалхарча секретара депутата **В. И. Мироненкос,** Татарски АССР «Камгэсэнергострой» яхача производственни объединене бригадира депутата **В. С. Мавликова,** Латвийски ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела депутата **А. В. Горбунова,** Таджикски ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела депутата **Г. П. Паллаева,** СССР юстице министра депутата **Б. В. Кравцова,** КПСС Московски обкома хьалхарча секретара депутата **В. К. Месяца,** Грузе Компарте ЦК хьалхарча секретара депутата **Д. И. Патиашвиле,** халкъа депутатий Ленинградски областной Совета исполкома председатела депутата **Н. И. Попова,** Казахски ССР Восточно-Казахстански областa «Кальджирский» совхоза директора депутата **Т. А. Жумаканова,** КПСС Башкирски обкома хьалхарча секретара депутата **Р. Х. Хабибуллина,** Магадански областa халкъа депутатий Чукотски окружной Совета исполкома председатела депутата **Н. П. Открке,** Запорожски титано-магниеви комбината печевойс депутата **В. Д. Жиловске,** ВЦСПС секретара депутата **К. Турысова,** СССР театральни деятелий Союза правлене председатела депутата **К. Ю. Лаврова.**

* * *

30 ноябре Йоккхача Кремлевски двореце дIахо болх беш хилар цхьайттазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета аргIана йоаца шийтталагаI сесси. Iуйрийна 10 сахьат даьлча дIайолаелар Союза Советеи Къамий Советеи цхьана яь кхоалагIа заседани. Цига дакъа лоацаш хилар **М. С. Горбачев, В. И. Воротников, Л. П. Зайков, Е. К. Лигачев, В. А. Медведев, В. П. Никонов, Н. И. Рыжков, Н. Н. Слюньков, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, В. В. Щербицкий, А. Н. Яковлев, А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Ю. Д. Маслюков, Г. П. Разумовский, Ю. Ф. Соловьев, Н. В. Талызин, Д. Т. Язов, О. Д. Бакланов.**

Депутаташа дувц паччахьалкхе хьаяра даькъе политически реформа чакхъяккхара де дезарех дола дош.

Цу дешах къамаьлаш дир КПСС Якутски обкома хьалхарча секретара депутата **Ю. Н. Прокопьева,** Краснодарски края халкъа депутатий Ленинградски юрта Совета исполкома председатела депутата **Л. М. Данильченкос,** Эстонски ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела депутата **А. Ф. Рюйтела,** РСФСР Министрий Совета Председатела заместитела депутата **В. И. Казакова,** СССР Iилмай Академе вице-президента, СССР Iилмай Академе Сибирски отделене председатела депутата **В. А. Коптюга** СССР 60 шу дизара цIерагIча Кишиневски завода операторий бригадира депутата **О. В. Кетряна,** Киргизе Компарте ЦК хьалхарча секретара депутата **А. М. Масалиева,** Белоруссии ССР Гродненски областa «Прогресс» яхача колхоза председатела депутата **А. И. Дубкос,** Туркменистана Компарте ЦК хьалхарча секретара депутата **С. А. Ниязова,** Армянски ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела **Г. М. Восканяна,** КПСС Владимирски обкома хьалхарча секретара депутата **Р. С. Бобовникова,** Ташкентски областa Ангренски градостроительни управлене маляра депутата **Х. А. Абдурахманова,** халкъа депутатий Оренбургски областной Совета исполкома председатела депутата **А. Г. Костенюка.**

* * *

Пренешка къамаьлаш дир 37 саго. Решени тIаэц сессе ден повесткагIа дола хьалхара дош дувцилга соцаде, аьнна.

Паччахьалкхе хьаяра даькъе политически реформа чакхъяккхара де дезарех дола дош дувцача хана дуккха предложенеши замечанеши яьй. Депутаташа СССР Лакхехьарча Совета Президиумаи палатай законодательни предположеней комиссештен тIадиллад цу предложенешкеи замечанешкеи хьожалга а хIаьта цIаьнха палатай цхьана заседани хилча результатех хоам белга а.

Тахан сайрийна хилар депутатски подготовительни комиссе а палатай законодательни комиссей а заседанеш.

СССР Лакхехьарча Совета, Союза Советеи Къамий Советеи тIехьа тIайоагIа цхьана яь заседани хургья 1 декабре.

(ТАСС).

Серноводски юртбоахама техникума Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Дешархой кийчбеш царна кхетам луши дуккхача шерашка беркате болх барах а хьайиллача хана денз 60 шу дизарца дувзаденна а Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла Серноводски юртбоахама техникума.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **Х. БОКОВ.**

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **С. КОЖУХОВСКИЙ.**

1988 шера 24 ноябрь.

Нн. С. М. Азизовнеи А. Ф. Зайцевнеи Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Дуккхача шерашка цIена болх барахи общественни вахара юкъе хьинаре дакъа лацарахи Нохч - ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла:

Азизов Султан Магомедовича — отдела начальника, милице майора.

Зайцев Анатолий Федоровича — НГIАССР чурча гIулакхий министра заместитела, милице подполковника.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **Х. БОКОВ.**

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **С. КОЖУХОВСКИЙ.**

1988 шера 24 ноябрь.

Нн. С. Н. Абаевнеи С.-Э. А. Бисултановнеи Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Дуккхача шерашка беркате болх барахи общественни вахара юкъе хьинаре дакъа лацарахи Нохч - ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла:

Абаев Сосланбек Николаевича — Грозэнерго теплотехнически служба начальника.

Бисултанов Саид - Эми Абдулвахабовича — бахача наха бытовой гIулакх деча Шалински районни производственни управлене начальника.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **Х. БОКОВ.**

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **С. КОЖУХОВСКИЙ.**

1988 шера 24 ноябрь.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТА КОМИССЕЙ ХЬАКЪЕХЬА

(Чистедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

И. Т. Фролов — КПСС ЦК член, КПСС ЦК Генеральни секретара помощник

Т. Н. Хренников — КПСС ЦК членалла кандидат, СССР композиторий Союза правлене хьалхара секретарь

Г. А. Ягодин — КПСС ЦК член, халкъа образованена йолча СССР Пачхаьалкхен комитета председатель

Р. Г. Яновский — КПСС Центральни ревизионни комиссе член, КПСС ЦК-арча общественни Iилмай Академе ректор

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИ ПОЛИТИКА ДЕШАЕХ ЙОЛА КОМИССИ

Н. Н. Слюньков — комиссе председатель

КОМИССЕ ЧЛЕНАШ

В. Г. Афонин — КПСС ЦК членалла кандидат, КПСС Куйбышевски обкома хьалхара секретарь

А. П. Бирюкова — КПСС ЦК член, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, СССР Министрий Совета Председатела заместитель, социальни дегIаахара йолча СССР Министрий Совета бюро председатель

Е. А. Браков — КПСС ЦК членалла кандидат, И. А. Лихачева цIерагIча Московски автомобильни завода генеральни директор

Б. Г. Владимиров — КПСС Центральни ревизионни комиссе член, «Экономическая газета» яхача КПСС ЦК еженедельника керттера редактор

А. В. Власов — КПСС ЦК член, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, РСФСР Министрий Совета Председатель

Е. А. Елисеев — КПСС ЦК членалла кандидат, КПСС Кабардино-Балкарски обкома хьалхара секретарь

Г. В. Колбин — КПСС ЦК член, Казахстана Компарте ЦК хьалхара секретарь

В. Г. Колесников — КПСС ЦК член, СССР электронни промышленноста министр

А. М. Королев — КПСС ЦК член, С. Орджоникидзе цIерагIча еза-йоккхача машиностроене Уральски завода токарий бригадир

М. А. Королев — КПСС ЦК членалла кандидат, статистикана йолча СССР Пачхьалкхен Комитета председатель

А. А. Малофеев — КПСС ЦК член, Белоруссе Компарте Мински обкома хьалхара секретарь

Ю. Д. Маслюков — КПСС ЦК член, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат, СССР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель, СССР Госплана председатель

А. Г. Мельников — КПСС ЦК член, КПСС Кемеровски обкома хьалхара секретарь

Ф. Т. Моргун — КПСС ЦК член, Iалам лорадара йолча СССР Пачхаьалкхен комитета председатель

Я. П. Погребняк — КПСС ЦК членалла кандидат, Украина Компарте Львовски обкома хьалхара секретарь

В. Т. Сайкин — КПСС ЦК член, халкъа депутатий Московски городской Совета исполкома председатель

К. В. Фролов — КПСС ЦК членалла кандидат, СССР Iилмай Академе вице-президент

В. Я. Ходырев — КПСС ЦК член, халкъа депутатий Ленинградски городской Совета исполкома председатель

Е. И. Чазов — КПСС ЦК член, СССР унахцIено лораяра министр

С. А. Шалаев — КПСС ЦК член, ВЦСПС председатель

АГРАРНИ ПОЛИТИКА ДЕШАЕХ ЙОЛА КОМИССИ

Е. К. Лигачев — комиссе председатель

В. П. Никонов — комиссе председатела заместитель

КОМИССЕ ЧЛЕНАШ

Б. М. Володин — КПСС ЦК член, КПСС Ростовски обкома хьалхара секретарь.

Б. И. Гостев — КПСС ЦК член, СССР финансай министр

И. Г. Гринцов — КПСС ЦК членалла кандидат, Украина Компарте ЦК секретарь

С. К. Гроссу — КПСС ЦК член, Молдаве Компарте ЦК хьалхара секретарь

Л. Б. Ермин — КПСС ЦК член, РСФСР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель

В. И. Калашников — КПСС ЦК член, КПСС Волгоградски обкома хьалхара секретарь

М. И. Клепиков — КПСС ЦК член, Краснодарски края Усть-Лабински района «Кубань» яхача колхоза комплексни бригада бригадир

А. М. Масалиев — КПСС ЦК член, Киргизе Компарте ЦК хьалхара секретарь

В. К. Месяц — КПСС ЦК член, КПСС Московски обкома хьалхара секретарь

Д. К. Моторный — КПСС ЦК член, Херсонски областа Белозерски района С. М. Кирова цIерагIча колхоза председатель

В. С. Мураховский — КПСС ЦК член, СССР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель, СССР Пачхаьалкхен агропромышленни комитета председатель

Н. А. Назарбаев — КПСС ЦК член, Казахски ССР Министрий Совета председатель

И. К. Полозков — КПСС ЦК член, КПСС Краснодарски крайкома хьалхара секретарь

А. Ф. Пономарев — КПСС ЦК член, КПСС Белгородски обкома хьалхара секретарь

Ф. К. Попов — КПСС ЦК член, КПСС Алтайски крайкома хьалхара секретарь

М. Б. Рыжиков — КПСС ЦК членалла кандидат, ВЦСПС секретарь, агропромышленни комплекса болхлой профсоюза ЦК председатель

В. В. Сакалаускас — КПСС ЦК членалла кандидат, Литовски ССР Министрий Совета председатель

И. И. Скиба — КПСС ЦК членалла кандидат, КПСС ЦК аграрни отдела заведующи

Е. Е. Соколов — КПСС ЦК член, Белоруссе Компарте ЦК хьалхара секретарь

Е. С. Строев — КПСС ЦК член, КПСС Орловски обкома хьалхара секретарь

Н. Ф. Татарчук — КПСС ЦК член, КПСС Калинински обкома хьалхара секретарь

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРЧА ПОЛИТИКА ДЕШАЕХ ЙОЛА КОМИССИ

А. Н. Яковлев — комиссе председатель

КОМИССЕ ЧЛЕНАШ:

Г. А. Арбатов — КПСС ЦК член, СССР Iилмай Академе США а, Канада а Института директор

С. Г. Арутюнян — Армене Компарте ЦК хьалхара секретарь

С. Ф. Ахромеев — КПСС ЦК член, СССР Герзашцарча Низий Генеральни штаба начальник — СССР оборона министра хьалхара заместитель

Б. Т. Бацанов — КПСС ЦК членалла кандидат, СССР Министрий Совета Председатела секретариата заведующи

А.-Р. Х. Везиров — Азербайджана Компарте ЦК хьалхара секретарь

Е. П. Велихов — КПСС ЦК членалла кандидат, СССР Iилмай Академе вице-президент

В. И. Вяляс — Эстоне Компарте ЦК хьалхара секретарь

В. М. Каменцев — КПСС ЦК член, СССР Министрий Совета Председатела заместитель

А. Г. Ковалев — КПСС Центральни ревизионни комиссе член, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра хьалхара заместитель

В. А. Крючков — КПСС ЦК член, СССР пачхаьалкхен кхерамзлен Комитета председатель

И. Д. Лаптев — КПСС ЦК членалла кандидат, «Известия» яхача газета керттера редактор

П. К. Лучинский — КПСС ЦК членалла кандидат, Таджикистана Компарте ЦК шоллагIа секретарь

Ю. А. Манаенков — КПСС ЦК член, КПСС Липецки обкома хьалхара секретарь

В. М. Никифоров — КПСС членалла кандидат, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра заместитель

Р. Н. Нишанов — Узбекистана Компарте ЦК хьалхара секретарь

Г. В. Новожилов — КПСС ЦК член, С. В. Илюшина цIерагIча Московски машиностроительни завода генеральни конструктор

Е. М. Примаков — КПСС ЦК членалла кандидат, СССР Iилмай Академе дунен экономикаи дунен халкъашта юкъерча гIулакхийи Института директор

Г. И. Ревенко — КПСС ЦК член, Украина Компарте Киевски обкома хьалхара секретарь

В. В. Терешкова — КПСС ЦК член, доазол арахьарча мехкашцарча доттагIленеи культурни бувзамийи советски обществай Союза президиума председатель

Г. И. Уланов — КПСС ЦК членалла кандидат, КПСС Калужски обкома хьалхара секретарь

В. М. Фалин — КПСС ЦК членалла кандидат, КПСС ЦК Дунен халкъашта юкъерча отдела заведующи

А. С. Черняев — КПСС ЦК член, КПСС ЦК Генеральни секретара помощник

ПРАВОВОЙ ПОЛИТИКА ДЕШАЕХ ЙОЛА КОМИССИ

В. М. Чебриков — комиссе председатель

КОМИССЕ ЧЛЕНАШ

В. В. Бакатин — КПСС ЦК член, СССР чурча гIулакхий министр

Ю. П. Баталин — КПСС ЦК член, СССР Министрий Совета Председатела заместитель

Ф. Д. Бобков — КПСС ЦК член, СССР пачхаьалкхен кхерамзлен Комитета председатела заместитель

Л. Ф. Бобыкин — КПСС ЦК членалла кандидат, КПСС Свердловски обкома хьалхара секретарь

А.-М. К. Бразаускас — Литва Компарте ЦК хьалхара секретарь

А. Н. Гиренко — КПСС ЦК членалла кандидат, Украина Компарте Крымски обкома хьалхара секретарь

В. А. Затворницкий — КПСС ЦК член, Главмосстроя комплексни бригада бригадир

Б. В. Кравцов — КПСС ЦК членалла кандидат, СССР юстице министр

А. Д. Лизичев — КПСС ЦК член, Советски Эскареи ТIема-Форда Флотен Керттерча политически управлене начальник

А. А. Логунов — КПСС ЦК член, СССР Iилмай Академе вице-президент

К. Махкамов — КПСС ЦК член, Таджикистана Компарте ЦК хьалхара секретарь

В. М. Мишин — КПСС ЦК член, ВЦСПС секретарь

В. П. Мысниченко — КПСС ЦК член, Украина Компарте Харьковски обкома хьалхара секретарь

И. Х. Ромазан — КПСС ЦК членалла кандидат, В. И. Ленина цIерагIча Магнитогорски металлургически комбината директор

Н. Ф. Рубцов — КПСС Центральни ревизионни комиссе член, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Секретариата начальник

В. И. Теребилов — КПСС ЦК член, СССР Лакхехьарча суда председатель

М. И. Халдеев — КПСС Центральни ревизионни комиссе член, «Партийная жизнь» яхача журнала керттера редактор

А. А. Хомяков — КПСС ЦК член, КПСС Саратовски обкома хьалхара секретарь

Е. М. Чехарин — КПСС ЦК членалла кандидат, РСФСР Министрий Совета Председатела заместитель

Е. А. Шуляк — КПСС ЦК член, Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара цIерагIча Мински автомобильни завода кузнец-штамповщик

2. ЦК комиссеш вIашагIйохкар решенеш коллегиально ювцареи тIаэцареи хьакъехьара ленински принцип биззача боараме меттаоттаяра тIаерзаяь XIX Еррисоюзни партийни конференце установкаш кхоачашъяра дола лоархIаме гIулакх хет КПСС ЦК Пленума. КПСС ЦК комиссеша ма хулла чIоагIагIа новкъостал де деза партийни кулгалдеча коллективность дегIайоалаяра, КПСС членаш, членалла кандидаташ, КПСС Центральни ревизионни комиссе членаш хан-ханнахьа чуреи арахьареи политика лоархIамегIдолча лостамашка хьинарегIа балха юкъеозара.

КПСС ЦК комиссеша шошоай лостамагIа йола проблемаш Iомаю, КПСС Центральни Комитетана цар кийчъю партийни организацей болх эргабаьккха тоабара, парте политически установкаш, цун съездийи конференцейи решенеш кхоачашъяра тIаерзаяь предложенеш. Цар тохк, мишта кхоачашду партийни соцамаш, партеи мехкеи вахара лоархIамегIдола дешаш юххьанца кийчдара болх чакхбоакк, тайп-тайпара варианташ вIаши юст, из деча партийни актив, дикагIбола Iилманхой, специалисташ, общественни деятелаш, новаторски хьисапе уйла еш бола нах, перестройка хьинаре доакъошхой юкъе а озаш. Комисси хьежа а хьежа, итогаш яьчул тIехьагIа КПСС ЦК Политбюрога цар дIачулу документий проекташи аналитически материалаши, цу даькъе цун заседанешка е ЦК Пленуме ювцийта лаьрхIараш а йолаш.

КПСС ЦК Политбюрос тIадилларагIа комиссеша ерригача партега е дерригача халкъага дувцийта арадоахача соцамий проектех а кхыдолча документех а, хIаьта иштта социально-экономически общественни дегIаахара кхыдолча принципиальни дешаех заключени тел.

Парте ю решенеш кхоачашъяра, чураполитически дунен халкъашта юкъерчеи акцешта организационнии идеологически Iалашо яра тIаберзабаьча балха чулацама, формай, методий хьакъехьа партийни организацештеи партийни комитеташтеи практически рекомендацеш кийчъе а ЦК Политбюроцадага а явнна, уж партийни организацешка дIакхачийта а йиш йолаш я комиссеш.

3. Комиссена доалахьа дола дешаш цун заседанешка коллективно дувца а дувц, къеста а ду. Дош оттадеча ший инициатива гойта йиш йолаш ва комиссе моллагIвола член. Заседанеш чакхйоах эш-эшача хана, цхьабакъда, кхаь бетта цхьаннел кIезигагIа а йоацаш. Комиссей йиш я балха группаш вIашагIъехка, комиссе къаьст-къаьстача членашта хьалхашка декхараш увттаде. Шоай балха комиссеша когIIорталга ю КПСС ЦК йоагI-йоагIача отделех, партийни, Iилмани дешареи заведенеех. КПСС ЦК комиссей балха эша организационно - технически хьалаш вIаштIехьдоах КПСС ЦК Общи отдело а КПСС ЦК делай Управлене а.

Комиссей болх оперативно бувц прессас документаш «КПСС ЦК Известеш» тIа кепатох.

ЗАВОДА ТАРОНАШ

Тамаш я Грознерча электроремонтни заводаца айхха бувзамаш доацаш вай республике цхьаккха промышленни предприяти яле. Централизованно электродвигателашта ремонт еш из цаI мара яц вай республике а, хетаргахьа, бIарччача регионе а. Укхаза тоаду Краснодарера, Ставрополера, Ростовера, Махачкалера, Орджоникидзера, кхыметтел Бакура хьаахийта электродвигателаш. Завода производственни мощностaш йоккхий еце а, шийи социалистически декхараш даим тIеххоачашдеш, хьаьнала къахьегаш хьайоагIа из.

20-ча областной партийни конференцена накъабаха кийчлуш ба тха болхлой, партийни организаци, — яхаш дувц завода парторга Зверев Иван Павловича. — Укх шера итт бетта планагIа бе безаш хиннaчул дикка совгIа болх баьб оаха, 100 квт-ал дукхагIа низ боаца электродвигателаш тоадеча кердача цеха корпус хьалъяь а яькха, цу чу болх бе болабеннаб тха завода къахьегамхой. Цудухьа хIанз шозза дукхагIа тоаду оаха электродвигателаш.

Завода партийни организаци йоккха яц, цхьабакъда, цунна юкъебоагIа коммунисташ лакха говзал йолаш, доккха хьинар долаш хилара дукха лоархIаме гIулакхаш чакхдаха вIаштIехьдоал цун. Эггара дукхагIа шоай теркам тIабохийт коммунисташа болхлой сакхетам лакхбара. Лакха я укхаза балха дисциплина, дукха кхою материалаш. ТIеххьарча кхаь шера завода болхлочо малар менна моттиг хиннаяц укхаза. ХIара коммуниста еннай массазара поручени, хIаьта цар хIаране лерргIа кхоачашъю ши-ший яр. Иштта, болхлошка дисциплина телха ца яйтара декхарийла я Е. П. Рюмина. Наха геттара лоархIаш, сий деш, принципиальни саг я из. Производственни процессашта рационализаци яра бехктокхаме ва завода директор коммунист В. Ляхов. Говзал лакха йолаш, дукха хIама ховш специалист ва из. Дуккха кердадараш юкъедоаладаьд цо производствана. Масала, цо кулгал а деш, потребителa эшшаш бола двигатель хьалаха а хьалтIабаккха а аьттув луш йола автоматизированни лини елга вIаштIехьдаьккхад завода рационализатораша.

Укх шера йиззача хозрасчетагIа болх бе йолаеннай электроремонтни завод. Цунца дувзаденна дукха лоархIаме декхараш латт коммунисташта хьалхашка. Партбюро секретара идеологически балха заместитель йолча Н. Белозеровас аьлар:

— Тха завод хозрасчета тIа яьнна яле а, хIанзарчоа къахьегамхой шоаш болх беча моттига дай ба аьлча нийса хургдац. Цуна дуккха бахьанаш да: боахама гIулакхаш кхоачашде ца Iемалга, оргнизованность ца хилар, экономически законаш ца довзар. Цудухьа тха партийни организаце цу лостамагIа беча балха къаьстта теркам тIабохийт. Къахьегамхой говзал лакхъяра курсаш хьайийллай оаха. Хан-ханнахьа политзанятеш хул тха. Цу хьакъехьа доккха гIо ду тхона парте Октябрьски райкомо. Цунца айхха бувзам болаш леладу оаха уж гIулакхаш.

Болх дуккха дикагIа бе йиш йолаш яр завода коллектив, цунна ма эшша материалаш яларе. Кхыча предприятешца духхьалара договораш увттаде бокъо я завода. Яле а, заводчанашта эшшаш дар дIадала вIаштIехьдалац предприятей. Бакъахьа хетар-кх конференце делегаташа цу дешашта къаьстта теркам тIабохийтаре, нах бизза шоай производства дай хургбола хьалаш вIаштIехьдоахаре. ТIаккха кхы а чIоагIагIа айлургбар сага фактора лоархIам, алсамдаргдар толамаш, дикагIа дIахьалхашкахьа ухаргьяр перестройка.

М. ЧАХКИЕВ.

ГОВЗАЛ ЛАКХЙИР

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома политически дешара ЦIагIа кхаь дийнахьа болх беш хилар парте горкомий, райкомий, предприятий парткомий политически дешара кабинетий методически советий председателий республикански курсаш.

КПСС XXVII съезда, XIX Еррисоюзни партийни конференце решенешка, «къахьегамхой политически экономически дешара перестройка ярах» болча КПСС ЦК соцамга хьежжа курсашка къаьстта теркам тIабахийтар дешара а Iилма-методически а балха перестройка яра. Цига белгал ма даккхара, методически советий балха тIа керттердар да Iомаеча курсашта методически Iалашо яра йоакхо яр, занятеш шаблонагIа а ца еш, дешара тайп-тайпарча формаех а методех а пайда эцаши наьха безам тIагIоргболаши елга, дискуссеш елга, проблемни ситуацеш къестаелга, гойтара пособеши пропаганда технически средстваши юкъе а йоалаеш чакхъяхар.

Пропагандистски балха ерригача формашка увттаде деза вай общество эргаяккхара, вахара демократизаци яра, экономически реформа, хозрасчет, шоаш-шоашта финансировани яра, госприемка, доал делга эргадаккхара хьакъехьара дешаш, цу проблемай боахама а нравственни а аспекташ. Пропагандисташ Iомабе беза марксизма-ленинизма классикий произведенешца, политически литератураца болх бе.

Республика историко-партийни, философски, экономически аспекташ, социально-экономически проблемаш теркал а еш, хан-ханнахьа кийчъе еза методически рекомендацеш, цу гIулакхашта мел эша моттигера справочно-информационни материал хилийта еза. Цу балха беча формаехи методехи пайда а эцаш, политически дешара системера марксистско-ленински пропаганда толашагIйола методически приемаш теркал а еш, Iомае а дIайоаржае а еза пропагандистски балха дикагIйола опыт.

Курсашка йийшар укх тайпара лекцеш: «XIX Еррисоюзни партийни конференци парте идеологически балха бувзамаш вахарца, социальни политикаца чIоагIдарах», «Экономикана доал дара перестройка яр», «Политически дешара логически аспекташ», «Пропагандистски балха психолого-педагогически аспекташ», «XIX Еррисоюзни партконференце решенешка хьежжа дунен халкъашта юкъерча гIулакхашта демократизаци яр», «Нохчий а гIалгIай а халкъий къаман пачхьалкхел дегIайоалаяр».

Методически советий балха перспективни план оттаяра хетаяь практически занятеш хилар. Кердача политически а методически а литературана обзор йир.

Курсашка хиннараш КПСС Гудермесски горкоме, медицински инструментий заводе хилар, цига уж хьежар методически советаша беча балхага, методически советий председателаша шоай опыт дIа-са йовзийтар.

ЛадувгIараштa хьалхашка къамаьлаш дир партийни, советски болхлоша, вузий Iилманхоша. Курсий балха юкъе дакъа а лаьцар, къамаьл а дир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пропагандаи агитацеи отдела заведующе Л. П. Кизиловас.

СУРТА ТIА: Москвера Раменки яха керда микрорайон. О. ИВАНОВА сурт. ТАСС фотохроника.

Партийни конференцешка—отчеташи хоржамаши

КЕРТТЕРА НИКЪ БЕЛГАЛБИР

Дика кийчо яь накъабаьхкар наьсархой укх деношка хиннача шоай партийни конференцена. Промышленни предприятешка, кхашка, фермашка керда прогрессивни формаш юкъе а кхувлаш, тоадеш боахк района къахьегамхой шоай социально-экономически хьалаш. Къаьстта хоалуш да Кхачан программа кхоачашъеча наьсархоша доаха толамаш. Укх пятилетка кхаь шера планагIа доагIа 63000 тонн ялат дIаденна яьннай район. Цу юкъа дIаеннай 16969 тонн коартолаш (кхаь шера йоагIача планал 1969 тонн дукхагIа), 76500 тонн шекара свеклаш (планал 755 тонн дукхагIа), 6458 тонн дулх (доагIачул 1358 тонн совгIа), 23877 тонн шура (е 927 тонн дукхагIа).

Къахьегама овсарле лакха хиларца ший тайпара белгал да ер шу. Шура, дулх, ялат, технически культураш (генарашкара денз мел яраш) кхеяра а уж Iаьдала дIаялара а планаш кхоачашъяра республика районашта юкъе лаьржача яхье хьалхара моттиг Назрановски районо яьккхай. Дика котало я из перестройка хьалхашка увттаеча халонашка а таханарча декхарий бехктокхамга а диллача.

Хувцамаш хулаш латт промышленносте а. Планаш кхоачашъе йолаеннай района промышленни предприятей флагман — Ахриев ГIапура цIерагIа йола «Электроинструмент» завод.

ХIаьта конференце вIашагIкхийттача делегаташа шоай дукхагIбола теркам тIабахийтар хIанзчул тIехьагIа хьалхашка оттаргдолча декхараштa, уж кхоачашдара оарцагIъяха езача таронашта, критически анализ йир КПСС райкомо, цун бюрос отчетни юкъа баьча балха. Критикага а самокритикага а диллача дикка ирал йолаш а вахара массабола оагIув чулоацаш а яр парте хьалхарча секретара А. А. Мякиева яь отчетни доклад. Цу тIара гуш дар перестройка йолаелча денз районе демократи, гласность дикка кIоаргъенналга район социально-экономически дегIаяра райкомо нийса наькъаш лехалга, перестройкас дIадеххача тайпара гIулакх дIадахьа ховш болча кулгалхой корпус вIашагIъеллалга.

Дикка аттача яьннай районе эггара халагIа йола проблема а — наха къахьега моттигаш хилийтар. Цу гIулакха лаьрхIа оттаяь, 1990 шу хьатIакхачалехьа кхоачашъе езаш йола программа я районе. Цу программага хьежжа 7100 саг балха моттигашца Iалашве везаш я район. Царех 1235 хIанзле балха оттаваьв.

Во лелац районе 2000 шу хьатIакхоаччаш хIара дезала къаьст-къаьста фусам хилийта, аьнна, дIадоладаь гIулакх а. Городе а хIаьта, РАПО системе а гIолла юрташка Iаьдала чотагIа хьалдеш латт цIенош. Новкъостал ду шоашта цIенош хьалдеча наха а. Царна лаьтташ декъ, ссудаш тел.

Лоацца аьлча, конференце вIашагIкхийтта делегаташ хьахьокха а дувца а хIама долаш бар, хIаьта а вай лакхе аьннача тайпара, данза даргдоацачун дукхагIа уйла йора цар. Перспективе шоай къахьегама коллективашка хиланза даргдоаца хувцамаш, эргалонаш ювцаш а хоадам боллаш предложенеш йолаш а дар делегаташа: «Назрановский» совхоз директора В. Дударова, «Электроинструмент» завода слесарь-лекальщика А. Котиева, трикотажни фабрика директора С. Муталиева, «Экажевский» совхоза звеньевойс Т. Гайтова, кхычар даь къамаьл.

ХIаьта а ала доагIа: застойни ханашкара стереотип а гучалелхар юкъ-юкъе.

ДукхагIа бола партийни вожакаш хьалха санна производственни балхах лоацца отчеташ а еш Iобувлар. Предприятей, совхозий кулгалхоша цу тайпара отчеташ йича-м тамаш е а ягIацар. Бакъда, партийни секретара из хIама шийна дIатIаийцача — чакхсадоагIаш хул гIулакх, къаьстта хIанз, перестройка еча хана. Иштта хийтар сона, вешта сона хийтта а Iанзар из-м, хьатIадоагIача шера дIае хьажкIаш а йийха, «Экажевский» совхоза партбюро секретарь М. Тумгоев трибуна тIара Iоваьлча. Дуккха товш а дикагIа а хургдар цул хьалха трибуна тIа ваьннача цу совхозерча звеньевойс Гайтова из дехар даьдаларе.

Тумгоевга дукхха дикагIа товргдар, масала, шоай совхозе чу ца эцаш бIаь гектар коартолаш лай кIалъяхар бахьан дийцадаларе, шоай механизатораш дIаьхача ахкан кхай тIа чай мала шекар, кхыйола продукташ ца тоъаш хIана хьийзаб цо аьннадаларе. Бийцабаларе бакъахьа бар цо шоай юртарча школашцара парторганизацес хоадабаь бувзам а юкъагIдиса идеологически, политически балха кхыдола гIулакхаш а.

«Партийни балхах лаьце дувца дукхагIа», — яхаш президиумера деш долча дехаро а Iаяха эргаяханзар цу тайпара пренеш. Лацар цхьабараштa каьхата тIара бIарг хьалъайбе. Цудухьа вIалла тIехьашка тетта йиш йоацарех йола дукха проблемаш йисар конференце богIача тайпара теркам тIа ца бохийташ. Шоай иралга хьежжа цар ювцанзар районе шерра яьржа спекуляци, наркомани, телхадеш, ийрчадоахаш латта Iалам, лаьттах ю базараш, города гIашша нах лелача наькъашка гонга гIолла боагIа хотта, кхыйола дукхха проблемаш. Ер шоллагIа шу да Наьрсар-Керте баха нах шоай зIамига хий — Наьсар кIалхардаккха гIерташ хьувза. Массехказза ши-шегIа вIашагIкхийтта сходаш а хиннай цу юрта из дош дувцаш. Цар йоах: цу хина хьасташта юккъе цIенош де лаьтташ дIа хIана дийкъад экологически закона бокъонаш гIожа телха хIана ю? Цхьа дош аьнна а из гIулакх хьоадинзар конференце. Иштта моттигерча Iаьдала органаша IотеIадеш хьадоагIа из дош. ХIаьта нах тец. Язду, оарц доах.

— Российски Федераце лаха хала я вай районе миссел дукха бераш довш, лазараш хулаш йола моттиг, — йоахар района керттерча лоро М. Котиева. — Городе хьалъявча цхьан больницена бIара а хьежаш, вай дагIарах гIулакх хилац. 200 — 250 маьнги оттабе беза цу чу хIанз латтарел совгIа. Маьнгеш оттадарах а мичадоал гIулакх. ХIара унахочоа кхыбола кхоачам а ма эший. Из Iалашбе тха таро яц таханарча дийнахьа. Цул совгIа, доаггIача тайпара лорал дIа ца кхоачаш юс вай йоккхий юрташ. Итт эзар саг вах Экажкъонгий-Юрта. Участкови больница хила йоагIар цига. Кхыча юрташка санна из яц цига. Производственни планаша уйлаш дIалаьццача бисаб предприятей, организацей кулгалхой.

Бакълувра оратор. Хозаргдац шоана царех саго ший инициативах тротуара никъ тоабаьб, га дIаегIай, бераштa ловза моттиг яьй зIанар-бIоагIа тIа лампилг эллай, аьнна. Вешта, из динза даргдац царга оалаш саг а вац. Цхьаха яр города, юрта эшаш дола социально-бытовой гIулакхаш белхий барца кхоачашдергда аьнна, районе кулгалхой совет вIашагIъелла. Цун хьинарца дIадоладаьдар хIанз а чакхдаха ца могаш хьадоагIа спортивни стадион хьалъяра балхаш. Цу совета инициативагIа хьадаьдар хIанз тайса дита СурхотIара хоза Iамаш а. Из традици а цIенъенна дIаяьннай районе.

Делегаташа дикка теркам тIабахийта йийцар пайда ца эцаш юса юртбоахамера таронаш.

ВIалла меттахьа доалаш дац укхаза промышленни предприятешка юртбоахама подсобни цехаш хьаеллара гIулакх. Массавар а тика чу гIерт. Цига хьаэца хIама а яц. Цу «баьццарча» цехех лаьца Iалаьмате дукха къамаьлаш даьд районе, конференце а дийцар из.

— Тхоашта лаьтта, хIаьта цига балхаш де кхыбола кхоачам хиларга сатувса кIорда а даь, тхоай коа парниковш хьисапе нарсаш а кхыдола баьцадаараш а кхеде, аьнна, болх дIаболабаьб оаха, — йоахар трикотажни фабрика директора С. Муталиева. — ХIаьа а цох тхона тоъам хургбац.

ДIахо, республике яц Наьсарел баьцадаараштa къегIа йола район. ЦIенъяь дIаяьхай хьалха уж кхедеш хинна совхозашкара бригадаш а. ТIаккха районо тIеххоачашъяьй яхаш лакхехьа вай йийца план? «Назрановский» совхозерча бий миссел мара йоацача цхьан бригада кхеду баьцадаараш да уж дувцараш. Цо хIара шера кхею 500 тонн кабуц, нарсаш, помидораш. Нагахьа санна цу хьувкъамах тийша районе баха нах бисача хIаранега масс грамм баьцадаараш кхоачаргдар (районе 70 — 80 эзар саг вах)?

ЙоагIача тайпара юкъейоалаяьяц районе подряд а аренда а. Промышленносте-м вIалла хьоаеш а яц уж.

Юкъ-юкъе хоржаш бола кулгалхой ца лаьрхIача дукха хIама дац демократи шерьяра, кIоаргъяра районе хьадаь. Демократи телхаю «моттигера принципаш» лелх юкъе. Вешта аьлча, гаргалоний, тайпай озабезамаш. Масала, хIанз а бижанза ба «Агропромстройпрома» объединени вIашагIйоллача хана кулгалхой хоржаш наха юкъе этта цабезам. ХIанз а Iалаьмате лакха я районе кулгалхой хувцабалара процент.

Командно-приказной стиль а дукха лаьгIъенняц. КIезига хьокхаеннай перестройка партийни балхах, къаьстта юххьанцарча парторганизацеех. Хьалха мо, кулгалхой букъа тIехьашкара Iи лех цхьайолча партийни организацей секретараша.

МоллагIча партийни, советски кулгалхочоа оценка луча хана райкомо кIоаргга тахкац цун балха стиль. Кулгалхо дика хилар е во хилар къоастадеш цхьа критери я — план. Из кхоачаш йой — идеологически а партийни а болх во ца леларг лоархI коллективе, кхоачаш ца йой — дерригa а дов. Хувца еза райкомо а цун бюрос а цу тайпара стереотип. Болхлой, цар хьашташ теркал ца ду кулгалхо мишта хул дика, цо миччa бесса яь а план кхоачашъяйтар, аьнна?

Лоацца аьлча, атта урхе яц хIанзчул тIехьагIа района партийни организацес яккха езар. Доаккхий а чоалхане а декхараш да цунна хьалхашка эттараш. ХIаьта а цхьан хIамах теша йиш я хийцца — перестройка никъ чакхбаккха а белгалдаь уж декхараш кхоачашде а районе низ хилар. Из низ оарцагIбаккха ховргдолаш цу парторганизаце штаб — райком а цун бюро а хилар. Цудухьа Iаяха дукха ца хувцаш юха а хержар из.

Конференце дакъа лаьцар КПСС обкома бюро члена облсовпрофа председатела Г. Г. Олейникова, КПСС обкома парткомиссе председатела Н. М Чижа, Нохч-ГIалгIай АССР-а Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела, республика Госплана председатела А. А. Мальсагова.

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкорр.

Конференцегара конференцега

ХАНО ДIАДЕХ

XX-ча Нохч-гIалгIай областной партийни конференцена накъабоагIача коммунисташа, партийни комитеташа самокритично мах бу шоашта карагIдаьннарий. ГIулакхаш ма хетта дика ца лелара бахьанаш тохк, болх массе оагIорахьа тоабара наькъаш белгалду. Тха корреспондентаца М. ХАМХОЕВЦА къамаьл деш КПСС Гудермесски горкома шоллагIча секретара ПАРТАЛИМОВ Юрий Андреевича, белгал ма даккхара, парте городской комитето укх тIеххьарча хана къаьстта чIоагIа йоакхо ю района экономика дегIайоалаяра, идеологически, политико-кхетам балара, организаторски балха кулгалделга эргадаьккха тоадара, юххьанцарча партийни организацей денал айдара, хIара коммуниста а къахьегамхочун а бехктокхам лакхбара, перестройка еча берригa нах юкъеозара.

Тха интервью

— Юрий Андреевич, вай мехка перестройка дIайолайича денз, гласность а демократизаци а когаш тIа отта йолаелча денз парте горкомо, цун бюрос беча партийно-организационни балха тIа малагIа хувцамаш хиннад?

— Баккъалдар аьлча, цу дакъе дикка хIамаш хувцаденнад. ХьалхагIа санна, массанахьа дIакхача гIертац парте горком, цун секретараш. Къайла санна кхухьаргда, дукха ха йоайора цар боахама кулгалхошта хьалхара болх беш, снабженческо-диспетчерски функцеш кхоачашъеш. Заводе е совхозе моллагIа хьовзам нийкхача парте горкоме цох хоам а бий, цун болхлошка оарцагIдовла, аьле, сатийнна Iоховшар цхьабола кулгалхой. ХIаьта оаха телефонаш хьабейоххкал мара юкъ йицар. Цудухьа тамаш йий дуккха стратегически лостамаш парте горкомо хайра теркал ца деш дуташ хинна хилар. ХIанз коммунисташка, юххьанцарча партийни организацешка гIолла боахам лелабара влияни е гIерт парте горком, цун бюро. Из деча хана къаьстта теркам тIабохийт тIадилача гIулакха хьалхара хIаране бехктокхам лакхбара, наьха инициатива сомаяккхара, критика а самокритика шерагIа йоаржаяра, партийни актива хьинар айдара.

— Цу даькъе оаш дечох лоацца дувцаргдарий Iа?

— Пленумаш чакхйоахача юкъедоаладаь керда хIама да партийни комитеташа, парте горкома членаша а членалла кандидаташа а шоаш беча балхах отчеташ телилега. Масала, цу тайпара отчеташ яьй горкома члена, «Дружба» совхоза тракториста Л.-А. Носуева, парте горкома членалла кандидата, «Спецнефтехиммаш» производственни объединене генеральни директора В. Ломакина, кхычар.

Перестройка чакхйоаккхача шоаш дечох бюрона отчеташ яьй дуккхача парткомаша, партбюроша, коммунисташа-кулгалхоша. Цига критически анализ яьй машиннаькъа узела. «Восточный», «Ойсунгурский». «Белореченский», «Семеновод» яхача совхозий, СМУ-11 парткомий балха. Цо, шеко йоацаш, гIо дир производства эффективность лакхъяра баргал етта дуккха кхоачамбоацараш гучадаха, уж дIададахара наькъаш белгалде.

Цунца цхьана, тIаийяь решенеш кхоачашъяра хьакъехьа горкома членашка а юххьанцарча партийни организацешка а хан-ханнахьа хоам белга вIаштIехьдаьккхадац. Решеней проекташ кийчъеча хана доаггIача бесса теркал диц партийни активана а бахача наха а дагардар, царна дича бакъахьа хетар. Уж дукхагIча хана парте горкома аппарато кийчъю. ХIаьта из дIахо йодача хана ла йиш йолаш хIама дац.

Цхьаькха а да оаха теркалде дезаш. Решенеш тIаийеча хана коллективноста ленински принципий кIийлен тIа хIара партийни организаце болх белга а уж кхоачашъеча хIаране бехктокхам къаьст-къаьста хулга а вIаштIехьдаккха деза. ТIаккха мара йиш хургьяц массе оагIорахьа техка решенеш тIаийе а уж лерригIа кхоачашъяра корта болаш тIахьожам лоаттабе а.

— Юрий Андреевич, дукха ха йоацаш района партийни организацешка хиннача отчетех а хоржамех а фу аргдар Iа?

— Ши эзари ялх бIаьи коммунист чувоагIаш 98 юххьанцара партийни организаци, дуккха цехови партийни организацеш, партийни группаш я районе. Экономически а социальни а процессашта йоккха влияни ю цар. Шеко а йоацаш ала йиш я: отчеташен хоржамашен цIаьхка а хьахьекхар тха коммунисташа парте решенеш чIоаггIа хьаллоацилгеи уж кхоачашъяра низ ца кхобеш къахьега шоаш кийча болгеи. Йолаш йолча мандател дукхагIа хоржамий бюллетенешка кандидаташ юкъебахьаро йиш хилийтар гласность йолаши демократически наькъацеи партийни организацешта кулгалде балхах дика кхета, инициатива йола, нахаца дувца, царна эшар теркалде, уж шоашта тIехьабаха ховш бола коммунисташ харжа.

Отчеташи хоржамаши долча хана хIара партийни организаце парте горкома кердача составана а ревизионни комиссена а юкъебахийта могабу нах а белгалбир. Цу тайпара бIаь саг хьакъоаставир цу хана. Царех дуккхабараш городской партийни организаце конференце кулгалдара керда партийни органаш вIашагIйохкача хана юкъебихьар. ХIаьта ерригача партийни организацешка хиннача хьайийллача собранешка толашагIбола коммунисташ парторганизацей секретарий резерве оттабир.

— Юрий Андреевич, ховш ма хиллара, моллагIча партийни организацена геттара лоархIаме да парте мугIарашка дIаийбе дикагIбола нах хьахаржа хар, шоашта болча аьттонна парте баха гIертараштa никъ бехнар. Цу деша йоагIаш йола йоакхо йой-те горкомо?

— Бакълув хьо. Юххьанцарча партийни организацей а, долче, городскойчун а денал айдара, преемственность хилийтара, перестройка тешшаме бIухой кийчбара керттерчарех цаI да из. Цудухьа укх тIеххьарча хана юххьанцарча партийни организацеша, горкома бюрос дукхагIа йоакхо ю парте мугIарашка хила безам бараш хьакъоастабара, царна кхетам балара а эша новкъостал дара а. ХIанз къаьстта терко ю коммунист хила ловчун перестройкацара, гласностацара, критикацара а самокритикацара а уйла-нигат миштад хара, вай мехка революционни эргалонаш еча цо малагIа дакъа лоац хьажара. Алхха дика болх бар, шийга яхар дар кхоачам бац хIанз коммунист хилара. Партиец хила лаьрхIар хила веза денале вахара позици йолаш, тIехьашка ца воалаш перестройка хьаллоацаш, из котъяккхара ший низ кхоачар деш, кIоаргга политически сакхетам болаш. Укх тIеххьарча шин-кхаь шера оаха парте членалла хьаийбаьчарна юкъе кIезига бац цу тайпара нах.

Халахете а, хIанз а моттигаш нийслу цхьабараш кандидатски стажах чакх ца боалалуш. Из хIама нийсденнад «Брагунский» совхоза, локомативни депо, СМУ-11, горбыткомбината партийни организацешка.

— Политически реформа еча керттердар да партийни а паччахьалкхен а органий функцеш нийса дIа-юха екъар, Советий болх кердача тайпара вIаштIехьбаккхар, хьалхарча даькъе экономикана а еш, доал дара децентрализаци яр. Цу хьалашка, кхетадеш ма хиллара, геттара лоархIаме да кадрови политика нийса лелаяр, пайда дукхагIа лургболча тайпара кадраш дIаса хьежаяр. Иштта деций из, Юрий Андреевич?

— Бакълув хьо, хIанз аьлча экономически а социальни а даькъе толам баккхара чIоаггIа эшар из да. КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленум хинначул тIехьагIа парте городской комитето демократизацена шерра никъ хьабиллар, гуччахьа а массане дакъа лоацаш а чакхдоаккх кадраш хьахоржилга. Масала, къахьегама коллективашка вийца а вийца, юххьанцарча партийни организацеша мога а ваь, парте горкома аппарате болх бе венав ворхI саг. «Паччахьалкхен предприятех (объединенех)» долча СССР Законага хьежжа леладу предприятей кулгалхой хержилга. Конкурс а кхайкаяь, массехк сага юкъера медицински инструментий завода директоралла хержав М. Шамурзаев, ПМС-3 начальникалла — С. Мухортов, боахамашта юкъерча гIишлон объединене начальникалла — И. Юнусов, горпищекомбината директоралла — Ш. Дудуркаев, кхыбараш.

Районе мел болча кулгалхоша шоай коллективашка отчеташ яьй, дIахо шоай декхараш кхоачашде бокъо луш йола тешама мандаташ еннай царна. Боккъалдар аьлча, царех дуккхачарна атта хиланзар цу тайпара мандаташ яха. Наха гучча хьа а вIалла юха ца увзалуш а хьагучадаьхар царех мел доахка гIалаташ, уж сихха дIа ца доахе кулгалхой шоай гIандаш тIара Iобоахаргболга дIахайтар.

Конкурс а кхайкаяь, промышленностех транспортех предприятешка, гIишлон организацешка агропромышленни комплекса юкъерча 227 кулгалхо хержав. Кадраш хьахаржара, уж дикагIча тайпара дIа-юха нийсъяра ю партийни влияни чIоагI а еш, парте горкомо юххьанцарча партийни организацешен царгара, доагIар дукхагIа хьадех, балхах бухсоцпаш хьахулачун хьалхара кулгалхой бехктокхам айбе гIерт.

Цхьабакъда, кадраш хьахоржача, уж дIа-юха нийсъеча, царна кхетам луча шедар тхона ма хетта да, аьлча нийса хургдац. Кадрай резерваца болх бара хьадла система горкоме хьахинна яьннай ала йиш яц, номенклатурни болхлоех 70 процент бараш резервера хьахержаш бале а. ХIанз а дукха хувц кулгалхой, масала, укх тIеххьарча шин-кхаь шера 488 номенклатурни болхлоех хийцав 192 саг.

Из ишта дале а, сона хетачох, перестройкас дIадеххача тайпара болх ца булураш, инициатива ца гойтараш, «сона бехк ца хилча дIаходар-м дош дацар», аьнна, хетараш шоай гIандаш тIа багIийтаргбац оаха. ТIах аьнначарна, кердачоа тIакхувчарна, нахаца болх бе ховчарна, шоашта тIалилла гIулакх лерттIа дIалахьа ховчарна никъ бала беза цар.

— Дукха ха йоацаш хиннача XI-ча городской партийни конференце делегаташа чIоаггIа бала кхоачаш дийцар бахача наха цIенош хьалдеча, «Жилье-2000» яха программа кхоачашъеча, социально-культурни гIулакхашта эша объекташ хьалъеча нийслуча кхоачамбоацарех.

— ШийтталагIча пятилетка шерашка керда фусамаш кхаьчай ворхI бIаь дезалга. Бахача наха цIенош дара эша 1420 лаьттан участок дIайийкъай хIанзле. 1154 дешархочоа лаьрхIа школаш хьалъяьй, 624 моттиг йола пхьаькха школа, 150 моттиг йола детсад, йоккха универмаг хьалъяьяла йоалл. ХьатIадоагIача шера хьалъе йолаергья маькх ю завод, шурий завода проектни балхаш деш латт. 700 сага лаьрхIа культура Дворец, 400 моттиг йола общежити, хIарадар бIаь квартира йола ши цIа сихлаь хьаллеш латт. Ер шу чакхлоаллаш Гудермесе а юрташка а хьалдаьларгда кхыдола гIирсаш.

Нах чубаха цIенош а соцкультбыта объекташ а хьалъеча карагIдаьнначох кхоачам баь пхьаккха лича а Iе бокъо йолаш дац тхо. Нагахьа санна укх пятилетка хьалхарча шин шера нах чубаха цIенош хьалдара планови заданеш районо дикка тIеххкоачашъяь хиннаяле, укх шера гIулакхаш вогIа лел. ГIишлон организацей болх тоабара, цар кулгалхой а партийни организацей а бехктокхам айбара дукха хIама де дезаргда парте горкома, горисполкома, халкъа тIахьожама комитета.

— Шун города хьатIакхоаччача латтача шита тIа укх тайпара йоазув да: «Город Гудермес — Нохч-ГIалгIай АССР микробиологически промышленноста центр». Лизин арахецаргйола биохимически завод хьалъе йолайича денз хьахийцача капвложенеех аханел совгIачарех мара пайда нийца бац. ХIана нийсденнад из? X-ча городской партийни конференце делегаташ теша ма баьннабарий 1988 шера заводо хьалхара продукци лургхиларах. Юрий Андреевич, дош кхоачаш ца деш хIана дисад?

— Цун керттера бахьан да деррига проектно-сметни документаци кийча доацаше, гIишлонхошка хиланза ярейоаца мощносташ йоацаше, цар материально-технически база эсала йоллаше балхаш дIадоладар. Нохч-ГIалгIайчен гIишлон управленера городе Гудермесе кхы тIа СМУ-1, СМУ-9 дIахьожаяра хьакъехьа тIаийцача решенех оаха догдаьхар хиланзар. ХIана аьлча, уж гIишлон-монтажни управленеш мел эша нах а техника а йоацаш яр. Царна эша нах СМУ-11 белар. Цудухьа тахан, болх кIеззига дикагIа вIаштIехьбаьккхабале а, цу кхаь управлене соахка цхьанне деш хинначул хайра дукхагIа хIама дац.

ШоллагIа бахьан — гIишлон материалаш, машинаш а механизмаш а кхоачаш ца хилар. Масала, аьшкабетонни конструкцеши бетони 74 процент, металлоконструкцеш — 80 процент, кирпичх — 83 процент, механизмаш — 56 процент мара телац. Биохимически завод хьалъеча эшаш дуккха кхыдола хIамаш а да.

Город а район а промышленнии социальнии даькъе дIахо дегIайоалаелга биохимически завод хьалъяь яккхарца дувзаденна долга дика кхета а деш, парте горкомо низ дIа мел кхоачар дергда цун хьалхара аргIа сихагIа болх бе йолаялийтара.

Биохимически завод вай хьоахаяь йолаш цхьаькха белгалдаккха безам бар са. Бахача наха хьинаре позици лацарах а республика партийни советски органаша доккха новкъостал дарах а дуккха экологически дешаш къоастаде вIаштIехьдаьннад. Масала, кхы тIа капвложенеш хьожаьй очистной гIирсаш хьалдара. Уж бокъонца хьалдаь даьлча мара болх бе йолайолийтаргйолаш яц завода хьалхара аргIа. Долче, экологена зе хургдац тIаккха.

— Юрий Андреевич, Кхачан программа кхоачашъяра гудермесцаша дечох а района агропромышленни комплекса потенциалах пайда эцарах а Iа дувцар ловра сона.

— Цу даькъе цхьадола хIама де вIаштIехьдаьннад тха. Масала, юкъера лаьрхIача дIаяхача пятилетка хIара шера доаккхаш хинначул 9,1 процент дукхагIа даьккхад ялат, шекара свеклаш — 18 процент, комсаш — 64 процент, шура — 2,1 процент, дулх — 15 процент гаргга, люцерна ги 4,3-зза дукхагIа даьккхад. ТIа мел кхийтта продукци яьккхай интенсификаце — юртбоахама культурай хьувкъам лакхбара а хьайбай продуктивность айяра а чотагIа.

НонагIо тоаденнад боахамий финансови хьал. Нагахьа санна юкъера лаьрхIача пхьайтталагIча пятилетка хIара шера района совхозаша 4,1 миллион сом зе деш хиннадале, соахка 3 миллион сомал совгIа пайда баьб. Ер шу а пайда беш чакхдоаккхаргда цар. Къаьстта дика болх бу ерригача тайпара юртбоахама продукци йохкара пятилетка кхаь шера планаш кхоачашъяьча «Новогрозненский» а «Белореченский» а совхозаша.

Уж толамаш даха таро хилийтай коллективни а дезала а подряд, хозрасчет юкъейоалаяро, дисциплина чIоагIъяро. Укх шера района совхозашка коллективни подрядагIа болх беш я 103 подразделени. Цул совгIа, дезала а личии а подрядагIа къахьегаш ва 543 саг, царна тIачIоагIдаьд 2325 гектар хIамаш дIаюв лаьтта.

Халахете а, района агропромышленни комплекса потенциалах бизза пайда эцац. Кхачан программа кхоачашъяра шоай де йиш яр юртбоахама къахьегамхоша ду оалалургдац сога. Лаьтташ а кхыдола хьалаш а цхьатарра доллаше бе-бе болх бу цхьайолча совхозаша. Из бахьанце пятилетка кхаь шера планагIа доагIачул 10 эзар тонн кIезигагIа даьккхад ялат, шекара свеклаш — 15 эзар тонн, комсаш — 3,5 эзар тонн, шура — 800 тонн, дулх — 220 тонн. Геттара во болх баьб «Кошкельдинский», «Гудермесский», «Семеновод», «Дружба», «Ойсунгурский» совхозаша.

Аграрни сектора гIулакхаш парте горкома пленумашка, бюрошка каст-каста дувце а, нийса решенеш тIаййой а, уж кхоачашъелга доаггIача тайпара вIаштIехьдаьккхад ала йиш яц. Цудухьа чакх ца йоахаш йисай ялат дукхагIа даккхара, хий дехкача лаьттах дикагIа пайда эцара, комсаш кхеелга дегIадоаладара, доакъар дукхагIа даккхара, товарни йоацача фермашка коатIара оалхазараш лелабара оттаяь хинна программаш.

Шоана гуш ма хиллара, Кхачан программа кхоачашъяра хIанзчул тIехьагIа Iалаьмате чIоагIа къахьега дезаргда тха. Хьаэцаргда вай наьха шоай доалахьаоа боахамаш. Хьажал, мичахьа кхаьчад гIулакх: хIара кхоалагIча дезало цхьаккха тайпа хьайба леладац, хIаьта доахан аханеш мара леладац. Дуккхача юрташка доахан доажаде, йол хьакха моттигаш яц.

Цу тайпара хьал кхы дIахо ла йиш йоацилга дика кхетаду оаха. Цудухьа парте горкомо, юххьанцарча партийни организацеша, боахамий кулгалхоша деррига низаш тIадерзаде лаьрхIад района агропромышленни комплекса а болх тоабара, интенсивни факторех коллективни а дезала а подрядах, хозрасчетах дикагIа пайда эцара. Из дIадех хано.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ГДР. Сихбаь сезонни болх беш латт республика шекара заводашка. Укх гурахьа 285 эзар тонн свеклаш чакхъяха, царех шекар хьадаккха дезаш я отрасле йоккхагIъярех йола Гюстроверз (Шверин округ) предприяти.

СУРТА ТIА: машиннаькъа транспорта тIа сихха мухь тIаботта гIо ду Польшерча специалисташа монтаж яьча оборудоване.

АДН-ТАСС сурт.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

КЕРДАЧА УИЛАША ВОЗДЕЙСТВИ Ю

Кердача политически уйлаех дика пайда боал. Иштта я М. С. Горбачева Индеяьча визита йолча доазол арахьарча откликай керттера тема. Советско-индийски отношенеш толаме дегIайоагIаш хиларо массанена а къаьгга хьагучабаьккхар Делийски деклараце исторически адамлен юкъара лоархIам. Из тIаийцачул тIехьагIа дIададахача шин шера, цунна юкъейихьа кердача политически уйлай принципаш дукха шерагIа дIаьржай, дунен общеполитически климата позитивни воздействи я а яьй еш а я, дунен халкъашта юкъерча отношенешта эргалонаш яра стимулировани еш а я.

ТIеххьарча шин шерарча событеша хьахьекхад, кхерам кIезигагIа болчен нийсача наькъаца вIаштIехьбаьккхачен машара керда концепци тIехь-тIехьагIа дукхагIа могабеш хилар. Гаьна кхетар юкъерча а кIезигагIча а боараме дола ракеташ дIаяхарах долча Договора, Афганистана хьакъехьарча соглашенешта кулгаш яздаро, ирано-иракски фронте тIом соцабаро, Къулба-Малхбоален Африка къулбехьара, дунен кхыча районашкара конфликташ дIаяхара оагIорахьа чакхлаьхача позитивни гIулакхаша тешал ду Делийски деклараци шин ханнахьа яь а актуальни а хилара.

Хано дIадехарашка хьежжа да керда экономически порядок оттаяр а. Нийсхонеи цхьатарра бокъонаш хиларен ларда тIа латташ я из. Духхьал цу тайпарча лардаш тIа хьалдеш да кIоарглуш доагIа советско-индийски экономически а Iилма-технически а цхьана гIулакхаш леладар. Хьаэца мегаргдолаш хIама да из актуальни проблемаш къоастаяра. Паччахьалкхенашта керте латтараш вIашагIкхийттача хана яьча заявлене тIа белгалдоаккхаш ма хиллара, цIенхаштта а бехктокхам кхетабеш а гIулакхаш чакхдаха деза, дукхагI хулаш долча доахкача декхарий проблемаш къоастаяра, дунен халкъашта юкъерча валютно-финансови системера кризис дIаякхара. Дуккхача мехкий хьашташта хIама кхеташ да бийдала лаьрхIача товарий маьхаш лохлуш хилар. Герзаш дIалахар бахьан долаш мукъайолаш йола ресурсаш, дегIаахара де дезарашта дIахьожае еза.

Тайп-тайпара социально-политически строй йолча мехкашта юкъе цхьана конструктивни гIулакхаш леладара никъ дIахо хьош хIама хилар 25 — 26 ноябре балха визитагIа Французски Республика президент Ф. Миттеран СССР-е вена хилар. Москве хиннача советско-французски переговораша дIахо чIоагIдир шин мехно политически, экономически, культурни даькъе цхьана леладу гIулакхаш. Французски хьаьший хилар Байконуре, уж хьожаш хилар советски ракетно-космически техникага, советско-французски экипаж тIайолаш урагIа дохийтача космически кемага.

Дунен халкъашта юкъерча арене кердача политически уйлай принципаш юкъекхувлара опыто хьахьокх, эггара лакхерча боараме хан-ханнахьа еча визиташа кердача тайпара тоа а ду динамизм йолаш а хулийт шинна оагIонна юкъера гIулакхаш, гIо ду вIаши юкъера тешам дегIабоалабара экономически Iилма-технически цхьана леладу гIулахкаш кIоаргдара.

АМЕРИКЕРЧА ЮКЪАРЧА РЫНКАГА

Бокъонца гIа баьккхаб КъулбаседаАмерикански континенте юкъара рынок хьаяра оагIорахьа. Иштта лаьрхIай дерригача дунен тIа 21 ноябре Канаде хиннача парламентски хоржамий итогаш.

Парламентски хоржамаш моллагIча мехка а, боккъалдар аьлча, эггара хьалха чурча политика лоархIам болаш хул. Цхьабакъда, укх бIалагIа доал деш йолча прогрессивно-консервативни партен керттерча оппозиционни либеральни партен шоашта юкъерча къовсама керттерча моттиге оттадаьд паргIатта торговли лелаярах ВIашагIкхийттача Штаташца яь соглашени чIоагIъенна дIаоттара хьакъехьара дош. Американски сенато ратификаци яьй цу соглашенена, цхьабакъда, Канаде цунна духьала яьннай юкъара рынок хьаяр ший лоIаме хилар Канадана карара далар а цунах США 51-гIа штат хилар кхерам болаш хIама хеташ болча либералий хьадда йола оппозици. Консерватораша кхыча тайпара йоах, цар йоах американо-канадски соглашени Канадана дукхагIа аьттув болаш я, хIана аьлча цо таро хулийтаргья канадски промышленни товараш духьале йоацаш США йоккхийча рынкашка кхоачилга, таможенни тарифаш дIайоахилга, керда балха моттигаш хулийталга Iалашде.

Хоржамаш дарах консерваторашка дуккха дукхагIа моттигаш кхаьчай парламенте, долче прогрессивно-консервативни парте лидер Б. Малруни керте вола правительство вIашагIйоллара йола бокъо а. Из бахьан долаш 1989 шера 1 январе денз паргIаттача торговлех йола канадско-американски соглашени чIоагIъенна дIаоттара бола никъ мукъабаьккхаб. Духхьал цу хIамана ший тайпара реакци дунен халкъашта юкъерча валютни рынкай. Цига 22 ноябре гуш дар канадски доллара курс дикка лакхъялар.

Из деррига а дац, бакъдар аьлча, дукхагIболча канадцаша американски юкъарча рынка идея могаю яхилга дац. Ховш ма дий консерваторашта тIехьа кхаж тесса харжархой аханел кIезигагIа болга (5,5 миллион саг), хIаьта оппозиционни шин партена тIехьа — либеральни кердача демократическичоаи — 6,6 миллион саг. Духхьал канадски хоржамий система ший башхалонаш йолаш хилар бахьан долаш, консерваторашта, царна тIехьабараш кIезигагIа болаше а, кхычарел дукхагIа депутатски мандаташ яха мегад. Цул совгIа гIулакхах дика кхеташ болча наблюдателашта хетачох, хета бахьан а долаш, консерваторашта тIехьа кхаж тассар юкъарча рынкана уж тIехьа хиларах а доацаш дукхагIа уж Iаьдала керте латтача хана капитализма юкъара конъюктура бахьан долаш Канада экономически хьал чIоагIа хиларах хьахиннай 1,3 миллион керда балха моттиг, хIаьта экономически мохк дегIабар 4,4 процентага кхаьчад.

Из ишта дале а цхьаькха юкъара рынок хьахилар — хIанз Къулбаседен Америке — чакхдаьнна да, хIаьта из ший аргIагIа Европерча юкъарча рынкацара конкуренци дIахо иръялари чIоагIъялари кхерам болаш хIама а да.

БАРТА БАЬХКАБАЦ

Вене хиннай мехкдаьтта экспортераш долча мехкий (ОПЕК) аргIанара конференци. Цунна хьалхашка лаьттар дар «Iаьржача дошон» рынкера хьал тоадарах дола чоалхане декхар.

Белгалдаккха доагIа, 1960 шера 13 паччахьалкхе чу а йоагIаш из дунен халкъашта юкъера межправительственни организаци вIашагIъеллачул тIехьагIа мехкдаьтта доаккхаш долча мехкий хьашташ лорадара даькъе дикка доккхий толамаш даха цунна мегалга. Цун вIаштIехьдаьннад, масала, цхьатарра бокъо йоацаш капиталистически монополешца хинна концессионни договораш хувца а шийна пайдане долаш мехкдаьтта маьхаш хувца а.

Из бахьан долаш 80-гIа шераш долалуш ОПЕК членаш дола мехкаш шоай территореш тIара доаккхача мехкдаьттах 90 процент совгIа доходаш хьайе доладелар, хIаьта цун маьхаш дуккхаза лакхделар — баррелах 34 долларга кхоачаш.

ДIахо йодача хана, бакъдар аьлча, телхар дунен рынкашка мехкдаьтта дохкара хьалаш. Из хилар Малхбузен дуккхача мехкаша мехкдаьттах пайда эцара доазонаш оттадари энерге альтернативни источникаш цар кийчъяри бахьан долаш. Цунга хьежжа мехкдаьтта мах лохбеннаб хIанз цхьа баррелах 13 долларга кхоачаш, из 5 доллар кIезигагIа ба хьалхарча конференце ОПЕК-а оттабьчул.

Цу тайпара событеш дегIайоагIаш хиларо чIоаггIа хIама тох мехкдаьтта доаккхача мехкий хьашташта, мехкдаьтта монополешца лоаттабеча къовсамера цар позици мелъю, социально-экономически дегIаахара эша средстваш кIезигъю, торговле шоай лоIаме а цхьатарра бокъонаш йолаш а хилийтара тIехьа, кердача экономически порядкана саIехьа дегIадоагIача мехкаша лоаттабу къовсам чоалхане берзабу.

Специалисташта хетачогIа, ОПЕК могаргдолаш я мехкдаьтта мах хьалха оттабаь хиннача боарамга — баррелах 18 долларга кхоачабе. Цхьабакъда, цу гIулакха эш ОПЕК челнаш дола мехкаш кIезигагIа мехкдаьтта даккхара, хIанз санна дийнахьа 22 миллион баррель а ца доаккхаш 18,5 — 19 миллион баррель даккхара раьза хилар.

Из делга, бакъдар аьлча, атта хIама хиннадац. Эггара хьалха организаце членаш дола мехкаш тайп-тайпарча боарамегIа социально-экономически дегIадаьхка, цар политически устройство, доаккхаш долча мехкдаьтта боарамаш тайп-тайпара хилар бахьан долаш ОПЕК-а шийна чухь барт ца хиларах. Къаьстта ира вIашдухьаленаш эттай Иракаи Иранаи юкъе. Ирак ОПЕК-агара бокъо яккха гIерт мехкдаьтта дукхагIа даккхийтара а ирански боарамга из кхоачадайтара а. Иран чIоаггIа духьала яьннай цу гIулакха: шоай бар мохк боккхагIа хиларах исторически хьадоагIаш хIама да мехкдаьтта дукхагIа доаккхилга, ала гIерташ. ОПЕК-а членаш долча кхыча мехкаша мел могар дича а Багдадо дIадехарашта ирански викалаш раьза бе гIертарах, гIулакх хулаш дац. Из бахьан долаш мехкдаьтта дуне рынкашкара хьал стабильни доацаш дус.

Геннадий ШИШКИН.
(ТАСС).

Станцена юххера зIамигача поселках хьахиннай Халкъа Монголе йоккхалга диллача шоллагIча моттига латта индустриальни центр — Дархан. Цо ший биографи дIайолаяьй 1961 шера. Цунах ала а доагIаш оал из интернациональни доттагIала город я, аьле. Укхаза болх беш я Советски Союза а кхыча социалистически мехкий а новкъосталца хьалъяь дуккха предприятеш.

А. ЯКОВЛЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

